

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»
ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання лабораторної роботи
на тему "Дослідження штучного освітлення"
з дисципліни "Охорона праці та цивільний захист"

для студентів усіх інженерних спеціальностей університету
денної форми навчання

Затверджено Вченою радою ІЕЕ КПІ ім.Ігоря Сікорського

Київ – 2017

Лабораторна робота
"Дослідження штучного освітлення"

Мета роботи. Ознайомитись з видами та системами освітлення; дослідити зорові умови праці методом вимірів і аналітичним методом; дослідити нормовані показники, що характеризують штучне освітлення в умовах навчальної лабораторії; набути практичних навичок користування вимірювальними приладами та нормативними документами й робити висновки щодо поліпшення умов зорових робіт.

Теоретичні відомості. Витяг з ДБН В.2.5.-28-2006 "Інженерне обладнання будинків і споруд. ПРИРОДНЕ І ШТУЧНЕ ОСВІТЛЕННЯ"

«1 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Нормативні показники освітленості в цих Нормах наведені в точках її мінімального значення на робочій поверхні в приміщеннях для розрядних джерел світла, крім окремих випадків; для зовнішнього освітлення - для різних джерел світла.

Нормовані значення яскравості дорожніх покриттів у цих Нормах наведені для різних джерел світла.

Нормовані значення освітленості в люксах, що відрізняються на один ступінь, слід сприймати за шкалою: 0,2; 0,3; 0,5; 1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 10; 15; 20; 30; 50; 75; 100; 150; 200; 300; 400; 500; 600; 750; 1 000; 1 250; 1 500; 2 000; 2 500; 3 000; 3 500; 4 000; 4 500; 5 000.

Нормовані значення яскравості поверхні в кд/м², що відрізняються на один ступінь, слід приймати за шкалою: 0,2; 0,3; 0,4; 0,6; 0,8; 1; 2; 3; 5; 8; 10; 12; 15; 20; 25; 30; 50; 75; 100; 125; 150; 200; 400; 500; 750; 1 000; 1 500; 2 000; 2 500.

Для природного освітлення в цих Нормах наведені значення коефіцієнта природної освітленості (КПО).

1.2. Вимоги для освітлення приміщень промислових підприємств (КПО, нормована освітленість, допустимі поєднання показників осліпленості і коефіцієнта пульсації освітленості) слід приймати за таблицею 1 з урахуванням вимог 4.5 і 4.6."

"4. ШТУЧНЕ ОСВІТЛЕННЯ

4.1. Штучне освітлення поділяється на робоче, аварійне, охоронне, чергове. Аварійне освітлення поділяється на освітлення безпеки і евакуаційне.

Для загального штучного освітлення приміщень слід використовувати, як правило, розрядні джерела світла, віддаючи перевагу за однакової потужності джерелам світла з найбільшою світловою віддачею і строком служби.

4.2. Штучне освітлення може бути двох систем - загальне та комбіноване.

4.3. Робоче освітлення слід передбачати для всіх приміщень будинків, а також ділянок відкритих просторів, призначених для роботи, проходу людей та руху транспорту. Для приміщень, які мають зони з різними умовами природного освітлення та різними режимами роботи, повинно передбачатись окреме керування освітленням таких зон.

За необхідності частина світильників робочого або аварійного освітлення може бути використана для чергового освітлення.

Нормовані характеристики освітлення в приміщеннях і зовні будинків може забезпечуватись як світильниками робочого освітлення, так і спільним з ним освітленням світильниками безпеки і (або) евакуаційного освітлення.

4.4. Для освітлення приміщень слід використовувати, як правило, найбільш економічні розрядні лампи. Використання ламп розжарювання для загального освітлення допускається тільки у випадках неможливості або техніко-економічної недоцільності використання розрядних ламп.

Для місцевого освітлення, крім розрядних джерел світла, рекомендується використовувати лампи розжарювання, в тому числі галогенні. Вибір джерел світла за кольоровими характеристиками слід провадити за додатком Е. Застосування ксенонових ламп у приміщеннях не дозволяється.

4.5. Норми освітленості, наведені в таблиці 1, слід підвищувати на один ступінь шкали освітленості в таких випадках:

а) при роботах I - VI розрядів, якщо зорова робота виконується більше половини робочого дня;

б) при підвищеній небезпеці травматизму, якщо освітленість від системи загального освітлення складає 150 лк і менше (робота на дискових пилках, гільйотинних ножицях тощо);

в) при спеціальних підвищених санітарних вимогах (наприклад, на підприємстві харчової та хіміко-фармацевтичної промисловості), якщо освітленість від системи загального освітлення 500 лк і менше;

г) при роботі або виробничому навчанні підлітків, якщо освітленість від системи загального освітлення 300 лк і менше;

д) за відсутності в приміщенні природного світла і постійному перебуванню працюючих, якщо освітленість від системи загального освітлення 750 лк і менше;

е) при спостереженні за деталями, що обертаються зі швидкістю, яка дорівнює або більша 500 об/хв, або об'єктами, що рухаються зі швидкістю, яка дорівнює або більша 1,5 м/хв;

ж) при постійному пошуку об'єктів розрізнення на поверхні розміром 0,1 м² і більше.

За наявності одночасно кількох ознак норми освітленості слід підвищувати не більше ніж на один ступінь.

4.6.В приміщеннях, де виконуються роботи IV-VI розрядів, норми освітленості слід знижувати на один ступінь при короткочасному перебуванні людей або за наявності устаткування, яке не потребує постійного обслуговування.

4.7. При виконанні в приміщеннях робіт I-III, IVa, IVб, IVв, Va розрядів слід застосовувати систему комбінованого освітлення. Передбачати систему загального освітлення допускається при технічній неможливості або недоцільності влаштування місцевого освітлення, що конкретизується в галузевих нормах, узгоджених з органами Державного санітарного нагляду.

За наявності в одному приміщенні робочих і допоміжних зон слід передбачати локалізоване загальне освітлення (за будь-якої системи освітлення) робочих зон і менш інтенсивне освітлення допоміжних зон, зараховуючи їх до розряду VIIa.

4.8. Освітленість робочої поверхні, створена світильниками загального освітлення в системі комбінованого, повинна складати не менше 10 % нормованої для комбінованого освітлення при таких джерелах світла, які застосовуються для місцевого освітлення. При цьому освітленість повинна бути не менше 200 лк при розрядних лампах, не менше 75 лк - при лампах розжарювання. Створювати освітленість від загального освітлення в системі комбінованого більше 500 лк при розрядних лампах і більше 150 лк при лампах розжарювання допускається тільки за наявності обґрунтувань.

У приміщеннях без природного світла освітленість робочої поверхні, утворена світильниками загального освітлення в системі комбінованого, слід підвищувати на один ступінь.

4.9. Відношення максимальної освітленості до мінімальної не повинно перевищувати для робіт I - III розрядів при люмінесцентних лампах 1,3, при інших джерелах світла - 1,5, для робіт розрядів IV - VII - 1,5 і 2,0 відповідно.

Нерівномірність освітленості допускається підвищувати до 3,0 в тих випадках, коли за умов технології світильники загального освітлення можуть установлюватися тільки на площадках, колонах або стінах приміщення.

4.10. У виробничих приміщеннях освітленість проходів та ділянок, де робота не виконується, повинна складати не більше 25 % від нормованої освітленості, але не менше 75 лк при розрядних лампах і не менше 30 лк при лампах розжарювання.

Для місцевого освітлення робочих місць слід використовувати світильники з непросвічуючими відбивачами. Світильники повинні розташовуватися так, щоб їх елементи, які світяться, не влучали в поле зору працюючих на освітленому робочому місці і на інших робочих місцях.

Місцеве освітлення робочих місць, як правило, повинно бути обладнане регуляторами освітлення.

Коефіцієнт пульсації освітленості на робочих поверхнях при живленні джерел світла струмом частотою менше 300 Гц не повинен перевищувати значень, вказаних у таблиці 1.

Коефіцієнт пульсації не обмежується:

- при частоті живлення 300 Гц і більше;
- для приміщень з періодичним перебуванням людей за відсутності в них умов для виникнення стробоскопічного ефекту.

У приміщеннях, де можливе виникнення стробоскопічного ефекту, необхідно включення сусідніх на 3 фази живильної напруги або включення їх у мережу з електронними пускорегулюючими апаратами.

Аварійне (безпеки і евакуаційне), охоронне і чергове освітлення

4.72. Аварійне освітлення поділяється на освітлення безпеки і евакуаційне.

4.73. Освітлення безпеки слід передбачати у випадках, коли відключення робочого освітлення і пов'язане з цим порушення обслуговування устаткування і механізмів може викликати:

- вибух, пожежу, отруєння людей;
- тривале порушення технологічного процесу;
- порушення роботи таких об'єктів, як електричні станції, вузли радіо- і

телевізійних передач і зв'язку, диспетчерські пункти, насосні установки водопостачання, каналізації і теплофікації, установки вентиляційні і кондиціонування повітря для виробничих приміщень, в яких неприпустиме призупинення роботи тощо;

- порушення режиму дитячих установ незалежно від чисельності присутніх у них дітей.

4.74. Евакуаційне освітлення в приміщеннях або в місцях виконання робіт поза будинками слід передбачати:

- у місцях, небезпечних для проходу людей;

- у проходах і на сходах, які використовуються для евакуації людей, при чисельності евакуйованих понад 50 чоловік;

- по основних проходах виробничих приміщень, в яких працює понад 50 чоловік;

- на сходових клітках житлових будинків заввишки 6 поверхів і більше;

- у виробничих приміщеннях з постійно працюючими в них людьми, де вихід людей із приміщення при аварійному відключенні нормального освітлення пов'язаний з небезпекою травмування при продовженні роботи виробничого устаткування;

- у приміщеннях громадських і допоміжних будинків промислових підприємств, якщо в приміщенні можуть перебувати одночасно понад 100 чоловік;

- у виробничих приміщеннях без природного світла.

4.75. Освітлення безпеки повинно створювати на робочих поверхнях у виробничих приміщеннях і на території підприємств, які потребують обслуговування при відключенні робочого освітлення, найменшу освітленість 5 % , яка нормується для робочого освітлення від загального, але не менше 2 лк в середині приміщення і не менше 1 лк - для територій підприємств. При цьому створювати найменшу освітленість всередині будинків більше 30 лк при розрядних лампах і більше 10 лк при лампах розжарювання допускається за наявності відповідних обґрунтувань.

Евакуаційне освітлення повинно забезпечувати найменшу освітленість на підлозі основних проходів (або на землі) і на сходах: у приміщеннях 0,5 лк, на відкритих територіях - 0,2 лк.

Нерівномірність евакуаційного освітлення (відношення максимальної освітленості до мінімальної) за віссю евакуаційних проходів повинна бути не більше 40:1.

Світильники освітлення безпеки в приміщеннях можуть бути використані для евакуаційного освітлення.

4.76. Для аварійного освітлення (освітлення безпеки і евакуаційного) слід застосовувати:

а) лампи розжарювання;

б) люмінесцентні лампи - у приміщеннях з мінімальною температурою повітря не менше 5°C і за умови живлення ламп в усіх режимах напругою не нижче 90 % номінальної; допускається застосування люмінесцентних світильників із спеціальними лампами та схемами їх підключень, що

забезпечують їх нормальну роботу при температурі повітря мінус 15 °С;

в) розрядні лампи високого тиску за умови їх миттєвого або швидкого повторного запалювання і як в гарячому стані після короткочасного відключення живильної напруги, так і в холодному стані.

4.77. В громадських і допоміжних будинках підприємств виходи з приміщень, де можлива присутність понад 100 чоловік, а також виходи з виробничих приміщень без природного світла, де можлива присутність понад 50 чоловік або які мають площу понад 150 м², повинні бути відмічені покажчиками.

Покажчики виходів можуть бути:

- світловими, з вбудованими в них джерелами світла, що приєднуються до мережі аварійного освітлення;

- світловими, з вбудованими в них джерелами світла і автономними джерелами живлення на проміжок роботи не менше 1 год;

- не світловими (без джерел світла) за умови, що позначення виходу (напис, знак тощо) освітлюється світильниками аварійного освітлення.

При цьому покажчики повинні розташовуватися на відстані не більше 25 м один від одного, а також в місцях повороту коридору. Додатково повинні бути відмічені покажчиками виходи з коридорів і рекреацій, які примикають до вищезгаданих приміщень. Світлові покажчики повинні встановлюватися на висоті не нижче ніж 2 м від підлоги.

4.78. Освітлювальні прилади аварійного освітлення (безпеки, евакуаційного) допускається передбачати такими, що світять та вмикаються одночасно із освітлювальними приладами нормального освітлення, і які не світять, що вмикаються автоматично при припиненні живлення нормального освітлення.

Світильники аварійного освітлення повинні відрізнятися від світильників робочого освітлення спеціально нанесеною буквою А червоного кольору.

4.79. Охоронне освітлення (за відсутності спеціальних технічних засобів охорони) повинно передбачатися вздовж межі території, яка охороняється в нічний час. Освітленість повинна бути не менше 0,5 лк на рівні землі в горизонтальній площині або на рівні 0,5 м від землі на одному боці вертикальної площини, яка перпендикулярна до лінії межі.

При використанні для охорони спеціальних технічних засобів освітленість слід приймати за завданням на проектування охоронного освітлення.

Для охоронного освітлення можуть використовуватися будь-які джерела світла, за винятком випадків, коли охоронне освітлення нормально не горить і автоматично вмикається від дії охоронної сигналізації або інших технічних засобів. У таких випадках повинні використовуватись лампи розжарювання.

4.80. Галузь застосування величини освітленості, рівномірність та вимоги до якості для чергового освітлення не нормується.

4.81. Освітлення знаків безпеки виконується відповідно до вимог національних норм."

Опис лабораторного стенду.

Прилади, що застосовуються: люксметр Ю-116, рулетка, робоча поверхня для проведення вимірів (лабораторний стіл).

Фотоелектричний об'єктивний люксметр Ю-116 (див. рис. 1.) складається з вимірювача (міліамперметра), який має дві шкали з градацією у люксах, селенового фотоелементу в окремому корпусі та чотирьох насадок до фотоелементу: К, М, Р, Т. Фотоелемент підключено до вимірювача за допомогою кабелю зі штепсельним з'єднанням.

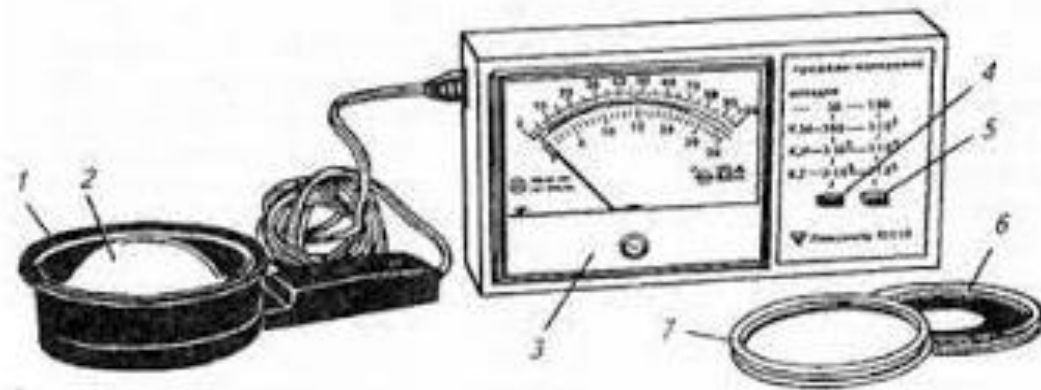

Рис.1 Люксметр Ю-116: 1 - корпус фотоелементу, 2 - насадка К; 3 - вимірювач; 4,5 - відповідно кнопки нижньої і верхньої шкали вимірювача; 6, 7 - насадки М, Р або Т

Верхня шкала градуйована від 0 до 100 поділок, нижня - від 0 до 30, які обираються відповідною кнопкою за допомогою натискання.

Насадка К використовується для зменшення конусної похибки приладу і виконана у вигляді півсфери з білої пластмаси, що розсіює світло, та закріплена у пластмасовому непрозорому кільці чорного кольору з різьбою для нагвинчування на корпус фотоелементу. Ця насадка використовується тільки в комплекті з однією з насадок М, Р, або Т, яку встановлюють між корпусом фотоелементу та насадкою К. Отже виміри проводяться з такими комбінаціями насадок: КМ, КР і КТ, що збільшує діапазон вимірювань приладу відповідно у 10, 100 та 1000 разів.

Робоча поверхня являє собою стіл стандартною висотою 0,8м і довжиною 3м.

Порядок виконання лабораторної роботи

1. Ознайомитись з місцем проведення досліджень.
2. Визначити систему штучного освітлення.
3. Ознайомитись з формою звіту (додаток 1)
4. Визначити чотири робочих місця для дослідження освітленості робочої поверхні. Позначити цифрами на плані приміщення точки, в яких будуть проводитись вимірювання (п.4. звіту).
5. Підготувати прилади і приміщення для проведення вимірів.
 - 5.1. Перевірити, щоб кнопки на панелі приладу були вимкненими (не натиснутими), знаходження стрілки має бути на нульовій відмітці шкали (у разі

потреби за допомогою коректора виставляємо стрілку на нульову відмітку).

5.2. Увімкнути загальне штучне освітлення.

5.3. Перекрити потрапляння природнього світла до лабораторії, закривши світлові прорізи темними шторами.

6. Провести вимірювання.

6.1. Встановити до вимірювача комплект насадок КМ.

6.2. Покласти фотоелемент з насадками на першу обрану точку робочої поверхні.

6.3. Обрати шкалу вимірювань, для чого натиснути спочатку одну кнопку на панелі люксметра Ю-116 (див. рис.1, кнопка 4). Якщо стрілка знаходиться в межах шкали, проводимо виміри. Якщо стрілка приладу виходить за межі шкали, обрати другу шкалу (див. рис.1, кнопка 5), з'ясувавши таким чином ціну поділок шкали.

ВАЖЛИВО: Забороняється натискання обох кнопок одночасно!

6.4. Якщо треба збільшити ціну поділок, повторюють дії, описані в пп. 6.1-6.3 з іншими комплектами насадок (КР, або КТ).

6.5. Записати покази люксметра.

6.6. Аналогічно провести виміри освітленості для інших точок.

7. Обрахувати освітленість визначених робочих місць $E_{вим}$, лк.

8. Визначити згідно з ДБН В.2.5.-28-2006 розрід і підрозряд зорових робіт (додаток 2).

9. Обрати нормоване значення освітленості E_n , лк для даного розряду і підрозряду зорових робіт.

10. Записати результати досліджень щодо відповідності освітленості робочих місць нормам в кожній точці.

11. Визначити контраст розрізнення об'єкта з фоном.

11.1. Покласти на одне з обраних робочих місць об'єкт дослідження (наприклад, аркуш звіту).

11.2. Виміряти яскравість об'єкта B_o , для чого використовують люксметр Ю-116 і тубус-насадку (вимірювач). Вимірювання проводити, як описано в п. 5.2., зорієнтувавши вимірювач у бік об'єкта приблизно на рівні органів зору.

11.3. Аналогічно зробити виміри яскравості фону B_ϕ .

11.4. Підрахувати за формулою яскравість об'єкта B_o (фону B_ϕ), кд/м²

$$B = k \cdot n \quad (1)$$

де k – постійний коефіцієнт насадки, який дорівнює при відкритому фотоелементі 21, а з нагвинченою кришкою 210;

n – яскравість досліджуваної поверхні в умовних одиницях (показання люксметра).

11.5. Обчислити контраст об'єкта з фоном за формулою

$$K = \left| \frac{B_o - B_\phi}{B_\phi} \right| \quad (2)$$

де B_o , B_ϕ – яскравість відповідно об'єкта розрізнення і фону, кд/м².

11.6. Визначити яким є контраст об'єкта розрізнення з фоном. Вважається великим при $K > 0,5$, середнім при $0,2 \leq K \leq 0,5$, малим при $K < 0,2$.

12. Дослідити вплив темного та світлого кольорів стін на освітленість. Дослідження виконується на макеті з двома умовними приміщеннями: з темними стінами, стелею і підлогою, а також із світлими стінами, стелею і темною підлогою.

12.1. Увімкнути тумблер, який розташований справа на боковій стіні.

12.2. Виставити на макеті кімнату з темними стінами, стелею і підлогою.

12.3. Покласти вимірювач по центру підлоги і зробити виміри як було описано в п.5.2.

12.4 Аналогічно зробити виміри для кімнати зі світлими стінами, стелею і темною підлогою.

13 На підставі отриманих результатів зробіть загальний висновок щодо відповідності нормам штучного освітлення робочих місць. Напишіть основні заходи щодо поліпшення умов зорових робіт в разі невідповідності виміряних значень нормованим.

Звіт студента _____ групи _____
 про результати лабораторного дослідження штучного освітлення лабораторії згідно ДБН В.2.5.-28-2006 "Інженерне обладнання будинків і споруд. ПРИРОДНЕ І ШТУЧНЕ ОСВІТЛЕННЯ"

п.1. Місце проведення досліджень (кабінет, цех, клас, учбова лабораторія тощо)				
п.2. Система штучного освітлення				
п.4. План приміщення з точками вимірів.				
Досліджувальні параметри:	точка №1	точка №2	точка №3	точка №4
п.6.1 (п.6.4). Тип насадки вимірювача				
п.6.3. Ціна поділки шкали. лк				
Коефіцієнт насадки (10,100 або 1000)				
п.п. 6.5, 6.6. Виміряна кількість поділок N приладу				
7. Виміряна освітленість робочої поверхні $E_{вим.}$, лк				
8. Розряд і підрозряд зорових робіт				
9. Нормоване значення освітленості E_n , лк.				
п.10. Результати досліджень щодо відповідності освітленості робочих місць нормам (відп., або не відп.)				
п.11.2. Виміряна яскравість об'єкта B_o ,				
п. 11.3. Виміряна яскравість фону B_ϕ .				
п.11.4 яскравість об'єкта B_o , кд/м ² яскравість фону B_ϕ , кд/м ²				
п. 11.5. Контраст об'єкта з фоном $K = \left \frac{B_o - B_\phi}{B_\phi} \right $				
п. 11.6. Контраст об'єкта розрізнення з фоном (малий, середній, великий)				
п. 12. Вплив кольору стін, стелі та підлоги на освітленість	п.12.3. Темні стіни, стеля та підлога	п.12.4.Світлі стіни, стеля та темна підлога		
Тип насадки вимірювача К,КМ,КР,КТ				
Ціна поділки шкали. лк				
Коефіцієнт насадки (10,100 або 1000)				
Виміряна кількість поділок N приладу				
Виміряна освітленість, лк				

П.13. Загальні висновки та рекомендації

Нормовані показники освітлення основних приміщень громадських, житлових, допоміжних будинків

Приміщення	Площина (Г - горизонтальна, В - верти-кальна), нормування освітленості і КПО, висота площини над підлогою, м	Розряд і під-розряд зорової роботи	Штучне освітлення					Природне освітлення		Суміщене освітлення	
			Освітленість робочих поверхонь, лк		циліндрична освітленість, лк	показник дискомфорту, не більше	коефіцієнт пульсації, %, не більше	КПО ен, %		КПО ен, %	
			при комбінованому освітленні	при загальному освітленні				при верхньому або комбінованому освітленні	при боковому освітленні	при верхньому або комбінованому освітленні	при боковому освітленні
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Адміністративні будинки (міністерства, відомства, комітети, префектури, муніципалітети, управління, конструкторські та проектні організації, науково-дослідні установи тощо)											
Установи загальної освіти, початкової, середньої та вищої спеціальної освіти											
1. Аудиторії навчальні кабінети, лабораторії в технікумах і вищих навчальних закладах	Г - 0,8 на робочих столах і партах	А-2	—	400	—	40	10	3,5	1,2	2,1	0,7
2. Кабінети інформатики і обчислювальної техніки	В - 1,0 на екрані дисплея	Б-2	—	200	—	—	—	—	—	—	—
	Г-0,8 на робочих столах і партах	Б-2	500/300	400	—	15	10	3,5	1,2	2,1	0,7
3. Кабінети технічного креслення та малювання	В - на дошці	А-1	—	500	—	40	10	—	—	—	—
	Г-0,8 на робочих столах і партах	А-1	—	500	—	40	10	4,0	1,5	2,1	1,3

Список літератури

1. Основи охорони праці: Підручник. 2-ге видання / К.Н.Ткачук, М.О.Халімовський, В.В.Зацарний та ін. – К.: Основа, 2006 – 448 с.
2. Охорона праці в галузі телекомунікацій: підруч./ С.А.Гавриш, А.С.Гавриш.- К.: НТУУ "КПІ", 2011.-440с.
3. Практикум із охорони праці: Посібник / В.Ц.Жидецький, В.С.Джигирей, В.М.Сторожук та ін. – Львів: Афіша, 2000 – 352 с.
4. ДБН В.2.5-28-2006. Державні будівельні норми України. Інженерне обладнання будинків і споруд. Природне і штучне освітлення. Мінбуд України. Київ. 2006 р. 76с.